

Protokollkomiteens Innstilling IV.

Administrasjonsrådet.

Paal Berg: Vi har oppnådd legale tilstande.

Protokollkomiteen: Enhver legalisering av samarbeide med en okkupasjonsmakt bør undgås.

I de to i ovenstående motto-citerte uttalelser ligger kjernepunktet ved bedømmelsen av administrasjonsrådet og dets opnevning. Administrasjonsrådet var i første rekke Paal Bergs barn. Og han var stolt av sitt barn. Da angrepet kom i Regjeringens kunngjørelse, beroliget han fylkesmann Christensen med «at han tok ansvaret for lovligheten». Trangen til å ta ansvar hører ellers ikke til Paal Bergs sterke sider. Overfor Paal Bergs og Høyesteretts opnevning av administrasjonsrådet bortfaller enhver ankyndning om, at var tyskorienterte dårlige nordmenn eller lignende, hvormed man gjerne søker å forplumpe enhver debatt fra okkupasjonstiden. Det er også umulig å opprettholde fiksjonen om at administrasjonsrådet var dannet som et sabotasjeorgan, selvom det selvsagt offere kom i et visst motsetningsforhold til tyskerne — det gjorde forøvrig senere også Quislings «ministre». Det var dannet som et samarbeidsorgan og for å legalisere dette samarbeide. Av protokollkomiteens premisser fremgår det at de menn, som forberedte legaliseringen av samarbeidet i forskjellige former foruten Paal Berg og Høyesterett var fylkesmann Christensen, direktør Jahn, biskop Berggrav, riksadvokat Sund, høyesterettsdommer (lagmann) Solem, ordfører Trygve Nilsen og politimester Welhaven. Videre nevnes foruten et par tyskere direktør Fr. Heyerdahl, advokat Riwerts og direktør Gunnar Schjelderup. Når det samtidig anlydes, at tyskinteresserte og storindustrielle kretser skulde ha vært interessert, rimer dette lite med de anførte navn, og det skulde være av interesse å få nærmere opplyst, hvad komiteen sikter til. Det rimer også lite med den opnevning av rådet som fant sted fra Høyesteretts side 14. april, hvorefter dette skulde bestå av fylkesmann Christensen, soren skriver Harbek, direktør Jahn, rektor Seip, landbruksdirektør Bjanes, prisdirektør Thagaard og medisinaldirektør Evang. Altså ikke en eneste mann fra næringslivet. Bjanes, Thagaard og Evang blev dels på grund av fravær eller sykdom,

der ikke var blitt handlet? Svaret vil alltid bli noe hypotetisk. Men spørsmålet kan ikke avvise.

Jeg har i en tidligere artikkel — Kampen mot Quisling — redegjort for de farer som dennes forbliven vilde medført. Selv bortsett herfra vilde et administrasjonsløst eller et tysk-administrert land fra våren 1940 budt på farer, som vi idag ikke har oversikt over, men som de fleste den gang hadde en sterk følelse av.

Det fremgår av Protokollkomiteens innstilling, at meget få anta noe om det som skulde skje. Selv de menn der var tillenkt æren av å skulle bli medlemmer av rådet, fikk først vite det kl. 12 den 15. april — samme dag som utnevnelsen fant sted, Christensen alene undtatt.

De store næringsorganisasjoner blev ikke underrettet eller spurt om deres mening. Dette er heller ikke skjedd til dags dato. Derimot blev de av minister Braüer innkalt til møte den 15. april, såvidt huskes til kl. 12. Om begrunnelsen for og betydningen herav uttaler Stortingets protokollkomite:

«Både den 14. og 15. april gjorde Quisling fortvilede anstrengelser for å hindre opnevningen av administrasjonsrådet. Overfor Braüer hevdet han å ha næringsorganisasjonene bak sig. For å få slått en pæl gjennom denne påstand blev representanter for de store næringsorganisasjoner og Arbeidernes faglige landsorganisasjon kalt sammen til et møte med Braüer om formiddagen den 15. Her erklærte samtlige at de vilde støtte administrasjonsrådet.»

Denne begrunnelse for sammenkalleten som for resultatet av møtet tør være korrekt oppfattet. Man tilså av hensyn til Høyesterett og i tillid til dette sin lojalitet. Man uttalte sig ikke om saken. Om denne var meningene ytterst delte — iallefall innen Industriforbundet.

Dettes president var høist uenig og i virkeligheten dypt fortvilet over hele saken. På samme måte som senere Kongen og for den saks skyld også tyskerne så han administrasjonsrådet som noe av en forræderregjering. «Og dette er det første skritt, — hvad blir det neste.» Hans betraktninger følt i alt vesentlig sammen med de klynsmåter, som nu hevdes av Stortingets protokollkomite og som sikkert vil bli oppfattet som meget mere nasjonale enn mine. Jeg var og er enig i admi-

en tendens til å rette en del mindre ridderlige angrep på professor Bache-Wiig, en tendens som går igjen i Protokollkomiteens innstilling.

I denne forbindelse finner jeg å burde omtale en enkelt ting, fordi jeg tilfeldigvis har førstehåndskunnskap. Det står i Protokollkomiteens innstilling-side 46 annen spalte:

«For de bedrifter som søkte hans (Bache-Wiigs) råd måtte hans ord som medlem av administrasjonsrådet bli helt autoritative. (Dette er selvsagt riktig!) Dette viste sig allerede 19. april, da han i et møte for elektrokjemisk og elektrometallurgisk industri erklærte at «det vilde være i full overensstemmelse med det samarbeide som administrasjonsrådet hadde erklært sig villig til å gjennomføre likeoverfor de tyske myndigheter, om de enkelte bedrifter i de besatte områder således som forholdene ligger an idag tilbyr, selger og leverer sin produksjon til Tyskland.»

Referatet er — tilføier Protokollkomiteen omstridt, idet den som var laget det fastholder riktigheten, mens Bache-Wiig fastholder, at det har fått en annen form og en annen tendens.»

Sakens sammenheng er følgende: Torsdag 18. april 1940 innfant den tyske major Neef sig i Industriforbundet, ledsaget av sin adjutant, og forlangte forskjellige opplysninger vedrørende den elektrokjemiske og elektrometallurgiske industri. Etter en kort konferanse med Arbeidsutvalget, som tilfeldigvis var samlet, mødte jeg ham, at vi var avskåret fra å gi noensomhelst opplysning. Han fikk henvende sig til administrasjonsrådet. Neste dag innkalte professor Bache-Wiig til møte. Tilstede var major Neef med adjutant, direktør Monrad Aas, som formann i Foreningen for elektrokjemisk og elektrometallurgisk industri, en del andre herrer fra samme industri, bl. a. advokat Herman Christiansen og undertegnede. Etter en kort konferanse besluttet professor Bache-Wiig at major Neef skulde få anledning til å få forbindelse med de enkelte bedrifter gjennom Industriforbundet, hvor konferanser skulde finne sted neste dag. Dermed sluttet møtet, men direktør Monrad Aas og jeg blev igjen til nærmere avtale om fremgangsmåten. Beslutningen blev, at han og jeg skulde være tilstede ved hver enkelt bedriftskonferanse

TB 14.8.48
 113

tøi. Sy en på langsiden, og knytt med g fold i lomsligere. heet i en liddesken, det tenak. ikke beskytter t i sommer- og fluer. te en gamn brukes til, å kastes eller et.

da kanten til det måler 36 m. hull 8 m., 3 2 m. og 1 m. med de 10 m. rette som Når arbeidet i 1 m. innen- de 10 siste skene, dette i får 22 m. i beidet måler m. i midten ant for hals- cm. på den- av 47 m. i ene med 8 m.

...t måler 36
ull 8 m, 3
og 1 m.
de 10
rette som
arbeidet
m. innen-
10 siste
ne, dette
år 22 m. i
det måler
i midten
for hals-
n. på den-
47 m.
e med 8 m.
de av hal-
57 cm.
ulrene 22

m. på p.
så glatt-
rste og de
tt og dan-
sår arbei-
es 1 cm.
ne glattes
i. Sy som
r på ma-
nstre side
på vran-
på skol-

SA
utbygger
utenfra og
nser som
ytiske in-
erene om-
enne gang
r. Arnold.
å forklare
lik at det
chansene

Weibe.
a m n e s
g krema-
s. Organi-
Bach og
år du til
ost. E e g-
om. 6. 23.
«Jeg vet
Det blev
ru, datter
rosten og
og nevøer.
tet og til
blev ki-
der J e n-
ld.

industrielle kretser skulde ha vært in-
teresserte, og kanskje hadde de med de
anførte navn, og det skulde være av
interesse å få nærmere opplyst, hvad
komiteen sikter til. Det rimer også
lite med den opnevneelse av rådet
som fant sted fra Høiesteretts side
14. april, hvorefter dette skulde be-
stå av fylkesmann Christensen, so-
renskriver Harhek, direktør Jahn,
rektor Seip, landbruksdirektør Bja-
nes, prisdirektør Thagaard og me-
disinaldirektør Evang. Altså ikke en
eneste mann fra næringslivet. Bja-
nes, Thagaard og Evang blev dels
på grund av fravær eller sykdom,
dels etter tysk forlangende utskiftet
og erstattet med dosent Mork og
professor, avdelingschef i forsyn-
ningsdepartementet Bache-Wiig.

Det har vært behovet for å skape
en sivil administrasjon som førte til
administrasjonsrådet. Og dette be-
hov blev først og fremst følt av de
offentlige tjenestemenn i og utenfor
departementene. Dette er helt natur-
lig. Man må være opmerksom på en
ting, som man til daglig tenker lite
på: Statsrådene oppfattes alltid som
politikere der optrer i Stortinget og
ellers som representanter for et eller
annet parti. Men deres vesentligste
arbeide er å være departements-
chefer. De er det eneste centrale
ledd i den offentlige administrasjon.
I Norge hvor direktoratene spiller
liten rolle i forholdet til departe-
mentene, er dette særlig fremtre-
dende. Innen departementene har
man flere eller færre ekspedisjons-
chefer, men ingen departementschef
som i Danmark — bortsett fra stats-
råden. Med dennes forsvinnen blev
administrasjonen uten hode. Et eller
annet måtte gjøres, og det er selv-
sagt, at det var embedsmennene som
måtte forstå dette. Derfor utgikk
også initiativet fra disse kretser.

Justitiarius Paal Berg var stolt av
at det hadde lykkedes ham å få op-
rettet administrasjonsrådet, selvom
det hadde kostet ofre. Stortingets
protokollkomite finner at rådet al-
dri skulde vært opprettet selv uten
ofre. Hvilken av de to parter har
rett, og hvis ord skal man legge
mest vekt på? Stortingets protokoll-
komite har den uheldige fordel å
kunne sitte stille og rolig nu da alt
er forbi og si sin ubegripelige me-
ning. Meget taler derfor for at
denne er riktig. Paal Berg handlet
i en ophisset tid, men også med en
så intens følelse av alle hensyn som
kun gleblikket gir. Det er slett ikke
sikkert at etterpåklokskapen er den
riktigste.

Når en avgjørelse skal bedømmes,
er det ikke nok, at man år efter
sler: «Ja. Den ledet nu til da og de
uheldige følger.» Man må også
spørre: «Hvad vilde skjedd, hvis

...fall innen Industriforbundet.
Dettes president var høist uenig
og i virkeligheten dypt fortvilet
over hele saken. På samme måte
som senere Kongen og for den saks
skyld også tyskerne så han admi-
nistrasjonsrådet som noe av en for-
ræderregjering. «Og dette er det
første skritt, — hvad blir det neste.»
Hans betraktninger falt i alt vesent-
lig sammen med de synsmåter, som
nu hevdés av Stortingets protokoll-
komite og som sikkert vil bli opfat-
tet som meget mere nasjonale enn
mine. Jeg var og er enig i admi-
nistrasjonsrådets opprettelse.

Under opnevneelsen inntraff der
en episode, som har vært en del
omtalt og hvorav det kan være rik-
tig å gi en korrekt fremstilling. Rek-
tor Seip skildrer i sin bok «Hjemme
og i fiendeland» scenen ved opnev-
nelsen i følgende ord: «Ellers var
der trommet sammet fotografer, og
det så ut som om det skulde bli
gjort stor reklame av det. Ingen av
oss likte fotograferingen, men vi
måtte jo finne oss i det.» Ja det
måtte vel de tilstedevarende, —
men der blev dog gjort et forsøk
på å hindre det. Det blev min op-
gave å henvende mig til arrangøren
— en mann i marineuniform herom.
Men svaret kom prompte: «Der må
fotograferes, ellers vil ingen tro, at
vi har fått det til.» (Es ist uns ge-
lungen). Svaret virket som et slag,
fordi det utvetydig viste den tyske
opfatning. Der var intet å gjøre,
men — feigt nok kan man si —
krøp jeg i skjul og sørget for ikke
å bli med på billedet.

Administrasjonsrådet var dannet.
Dets juridiske basis var okkupan-
tes rett til å innsette den fornødne
administrasjon. Det var således et
tysk organ. Dets moralske basis var
Høiesteretts opnevneelse. Dets man-
dat å administrere de okkuperte de-
ler av landet — det blev tilslutt
hele Norge — best mullig under sam-
arbeide med okkupantene. — Hvor
langt de herunder vil egne å hevde
norske interesser og hvor langt de
blev nødt til å bøte sig for tyske
måtte komme til å avhenge av styr-
ken av tysk pågang, av muligheten
av å flणे utveies og av det enkelte
rådsmedlems dyktighet, av hans
innsikt i norske forhold og forstå-
else av tysk mentalitet. De tyske
fremstøt for å opnå noe kom høist
forskjellig. Chefene for handels-,
forsynings- og finansdepartementene
kom først i skuddlinjen. Chefene for
Kirkedepartementet, Justisdeparte-
mentet hadde det betydelig lettere
i administrasjonsrådstiden. Det er
nødvendig å nevne dette bl. a. fordi
der fra enkelte hold synes å være

...foreningen for elektrokjemisk og
elektrometallurgisk industri, en del
andre herrer fra samme industri, bl.
a. advokat Herman Christiansen og
undertegnede. Etter en kort konfe-
ransé besluttet professor Bache-Wiig
at major Neef skulde få anledning
til å få forbindelse med de enkelte
bedrifter gjennom Industriforbun-
det, hvor konferanser skulde finne
sted neste dag. Dermed sluttet mø-
tet, men direktør Monrad Aas og
jeg blev igjen til nærmere avtale om
fremgangsmåten. Beslutningen blev,
at han og jeg skulde være tilstede
ved hver enkelt bedriftskonferanse
med major Neef. Det skjedde forat
man skulde ha en viss kontroll med
hved der blev sagt, men fremforalt
for, at man skulde ha rede på hvad
der var sagt. Det skal være under
denne samtale mellem professor
Bache-Wiig, direktør Monrad Aas
og undertegnede, at Bache-Wiig ef-
ter Monrad Aas' sigende skal ha
fremkommet med den siterte uttal-
else. Denne finnes ikke i mine me-
get utførlige notater fra denne tid.
En slik prinsipiell uttalelse på et så
tidlig tidspunkt som 19. april 1940
vilde vært så bemerkelsesverdig, at
den neppe kunde passert uten at
jeg hadde notert den. Uttalelsen
forekommer først i et senere referat
fra Monrad Aas i et møte i hans
forening. Dette referat er ikke un-
der okkupasjonen blitt tilstillet pro-
fessor Bache-Wiig eller mig. Det er
videre lite sannsynlig, at uttalelsen
kan være falt på det tidspunkt, da
den ikke vilde vært aktuell. De
fleste elektrokjemiske og elektrome-
tallurgiske bedrifter befant sig den
gang ennu utenfor det okkuperte
område. Selve episoden viser hvor
overmåte forsiktig man skal være
med å tro, hvad man gjerne ønsker.

Administrasjonsrådets oppgave var
å holde det gående under samar-
beide med okkupantene. Det er gitt,
at herunder måtte der lides neder-
lag for norske interesser, som der
også kunde vinnes seire. Det er ida,
ingen gitt å bedømme de enkelte
tilfelle. Spørsmålet er det ene: Var
det riktig å etablere administra-
sjonsrådet eller var det galt? Dette
spørsmål bør bli gjenstand for prin-
sipiell drøftelse, fordi det vil bety
noe også for fremtiden. Ett er sik-
kert: Administrasjonsrådets oppret-
telse, som hele dets virksomhet, er
uforenlig med den absolutte mot-
standsvilje, som det er almindelig
å skryte av, at vårt folk har prakti-
sert. Utan administrasjonsrådet vil-
de vi ikke fått riksrådsforhandlin-
ger. Utan disse vilde Stortinget og
dets presidentskap ikke kommet
bort i alle sine viderveddigheter.
Utan administrasjonsrådet vilde vi

lelse med de enkelte medlemmer i Indtjningskomiteen. Dermed sluttet møtet. Monrad Aas og de nærmere avtale om beslutningen. Beslutningen blev, skulde være tilstede i bedriftskonferansen. Det skjedde forat en viss kontroll med sagt, men fremforalt de ha rede på hvad det skal være under mellom professor rektor Monrad Aas e. at Bache-Wiig ef- is' sigende skal ha ed den siterte uttal- nes ikke i mine me- tater fra denne tid. iell uttalelse på et så som 19. april 1940 de rkellesverdige, at nde passert uten at ert den. Uttalelsen rst i et senere refe- Aas i et møte i hans rferat er ikke un- en litt tilstillet pro- lig eller mig. Det er åsynlig, at uttalelsen på det tidspunkt, da vært aktuell. De miske og elektrome- tifer befant sig den nfor det okkuperte episoden viser hvor stig man skal være l man gjerne ønsker.

onsrådets opgave var endende under samar- pantene. Det er gift, tte der lides neder- interesser, som der ne dire. Det er idag edømme de enkelte Alet er det ene: Var etablere administras- var det galt? Dette li stand for prin- di det vil bety remtiden. Ett er sik- rasjonsrådets opret- dets virksomhet, er den absolutte mot- n det er almindelig vårt folk har prakti- ministrasjonsrådet vil- t riksrådsforhandlin- vilde Stortinget og skap ikke kommet ne viderverdigheter asjonsrådet vilde vi

for og IMRO, — den sistnevnte er en nasjonalistisk makedonisk ter- roristorganisasjon, som var i virk- somhet lenge før Tito kom til mak- ten. Landskjente menn er i en rek- ke tilfelle blitt beskyldt for å være ledere av disse organisasjoner. Så- ledes blev erkebiskop Aloisus Stepi- nac, den katolske kirkes primas i Jugoslavia, dømt til 16 års straffe- arbeide som «leder av Krizari-ban- den». Presidenten i den makedon- iske nasjonalforsamling, Dimitri An- danov-Chanto, blev dømt til 11 års fengsel for å ha forsøkt å gjenreise IMRO, og den tidligere chef for den jugoslaviske eksilregjering, den 70 år gamle Milos Trefunevitch fikk 8 års tvangsarbeide for å ha ydet bistand til en spionasje, av hvis med- lemmer 8 blev skutt.

Alle de siste nyheter fra Jugosla- via viser at regjeringen går særskilt hårdt frem mot det katolske preste- skap. Mange er blitt skutt for reg- jeringens fiendtlige handlinger og for å ha «ydet aktiv bistand til inn- en- og utenlandske folkefiender». Den store eksplosjon i ammunisjons- fabrikkene i Kragujevac fant sted den 3. juni 1946, noen få dager før saken mot general Mahailovich be- gynte. Journalister blev forbudt å besøke byen, men jeg snek meg inn i selskap med noen bønder som skulde bringe varer til byen. Kra- gujevac så ut som om et jordskjelv hadde herjet. — Odeleggelsene var enorme, knapt et eneste hus var uskadt. Byens sykehus var helt ute av stand til å gi hjelp til alle som var såret. Det blev innført portfor- bud og politiet undersøkte hvert eneste hus for å finne «agentene for den nasjonale reaksjon». — En hel «proletarbrigade av Titos aller sik- reste og pålideligste tropper, blev bragt til byen for å overvåke arbei- de, ro og orden. Det blev foretatt en mengde arrestasjoner, men man fikk ikke tak i noen av de virkelig skyldige.

«GUTTA PÅ SKAUE»

Jeg møtte senere noen av disse «statsfiender» som holder til i sko- gene og fjellene. For disse «gutta på skauen» var krigen bare så vidt be-

undgått mangt og meget. Men hvad hadde vi fått isteden? Jeg skulde tro: Helt uholdbare tilstander.

LORENTZ VOGT

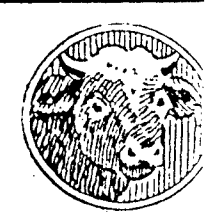
år i distriktene Sarajevo og Sre- danj. Gruppen bestod av ... (og så følger navnene på en hel del kvin- ner og menn). Under rettsforhandlingene blev det slått fast at de hadde hatt et møte med de chetniske banditter på Igmanfjellet den 11. mai, og her blev man enig om at 6 antifascister skulde myrdes. Det blev senere ved- tatt at man også skulde myrde samt- lige medlemmer av den lokale «folke- komiteen». De blev truffet forbe- redelser til å utføre disse mord, men militærpolitiet gjennomførte planens gjen- nemførelse. Samtlige de som hadde blitt dømt til døden ved skyting, og dommen blev øieblikkelig eksekvert.

ILLEGALE ORGANISASJONER OVMÅLT

Til tross for alle myndighetenes tiltak for å bekjempe undergrunns- bevegelsen, vokser den både i bred- de og styrke over hele landet. Et- hvert distrikt har sin illegale orga- nisasjon, som blir hjulpet både med mat og klær og på annen måte av befolkningen. De katolske under- grunnsorganisasjoner i Kroatia og Bosnia er de sterkeste. Deres med- lemmer kalles, som før nevnt, for «krizari», — korsfarere. De hevdet at de i oktober 1946 hadde 50 000 medlemmer. Krizari-folkene er en alvorlig trussel mot myndighetene i de distrikter hvor de er sterkeste. I enkelte landsbyer i Kroatia har man ikke kunnet få noen til å la sig velge som medlemmer av «folke- komitene», fordi de fryktet kors- farernes hevn.

I de andre deler av landet består undergrunnsorganisasjonene av chet- nikere. Man får et inntrykk av de- res styrke av noen tall som innen- riksministeren la frem for parla- mentet i mars 1947. Han opplyste at på det tidspunkt hadde 1179 opprø- rere overgitt sig til myndighetene, mens 3467 var tatt til fange eller drept. Hvor mange jugoslaver Tito har henrettet siden han kom til makten, er det ingen som vet. De som blir likvidert blir begravet i hemmelighet i nattens mulm og mørke. Titos fengsler og koncentrasjonsleirer er omgitt av den samme hemmelighetsfullhet. Det antas at antallet av politiske fanger oversteg 150 000 høsten 1946. En representant for sikkerhetspolitiet karakteri-

slavetanker, men ikke Skjebnen for sin ubønn- Vær tålmodige! Tiden inne til et almindelig ke ofre for de kommu vokasjoner. Slutt op- nale organisasjoner og re for den avgjørende de som er i fare skal i skogene eller fjellene vil bare lykkes derso når tiden er moden. Det gjærer overalt i årsakene er mange. Fi- delt landet i to leire, isk og en anti-komu- Intet mellomstandpun- Men de rester som e demokratiske partier- ner om en kontrarevo hadde en samtale me jub Janovich, føreren iske bondeparti. For- ytringer i parlamente utenfor og idømt 9 a de. «Vi har, sa han i

er føllh

er det overtar ans- assuredert mo

TYR er ab- nyfødte toll skåde.

Gjennem a- sett sine m- forsikring t-

TYR er et bønder.

Enkelte ve- lav premie.

Agent anse- Skriv til Astorlagare